

Martin Luther King loopt voorop tijdens de March on Washington op 28 augustus 1963. Foto: Warren K. Leffler, Library of Congress.

‘God maakte ons blank en zwart’

Steun en haat in brieven aan Martin Luther King Jr.

Nog geen zestig jaar geleden gingen beelden de wereld over van vreedzaam protest dat met waterkanonnen en hondenbrigades werd beantwoord. Zwarte predikanten vervulden een cruciale rol in de strijd tegen rassendiscriminatie in de voormalige Amerikaanse slavenstaten. Maar hun beroep op de christelijke naastenliefde en broederschap vond nauwelijks weerklank. In brieven uit die tijd is te lezen welke sentimenten er leefden onder de bevolking.

Maarten van Egmond is geschiedenisdocent op het Oranje Nassau College in Zoetermeer.

De zwijgzame blanke predikanten van het Zuiden,’ kopte *The New York Times* op 5 april 1964. Aanleiding voor het artikel was een bijeenkomst in het Witte Huis tussen president Johnson en 150 leiders van de Southern Baptist Convention (zuidelijke baptisten), de grootste (blanke) protestantse denominatie in staten waar de burgerrechtenbeweging actief was.¹ De president zocht steun voor de burgerrechten-

wet die door het Congres gelooft moest worden. Op 2 juli 1964 trad de wet in werking en kwam een einde aan Jim Crow, apartheid zoals de zuidelijke staten die sinds het einde van de negentiende eeuw kenden. De invloed van de zuidelijke baptisten was hierop echter zeer beperkt. Predikanten namen geen leiding in het raciale probleem of sprongen zelfs op de bres ter verdediging van segregatie, aldus de krant.

Kerkelijke visie

Tien jaar eerder reageerden de synoden van de grootste protestantse denominaties nog positief op de uitspraak van het Hooggerechtshof, die segregatie op scholen aan banden legde. Nog in hetzelfde jaar kwamen zij tot een voor het Zuiden saillante conclusie dat segregatie niet met de grondwet te verenigen viel en werd opgeroepen tot vrede en volgzzaamheid. Waar de Southern Baptist Convention nog relatief voorzichtig aanspoorde op verbroedering tussen blank en zwart, gingen de Methodist Protestant Church en de Presbyterian Church in the United States een stap verder. De methodisten, die al in 1939 herenigd waren met hetzelfde kerkorgaan in het Noorden, spraken de wens uit leiderschap te ontwikkelen om de beslissing van het Hof te ondersteunen.² Die verantwoordelijkheid werd geaccepteerd vanwege de overtuiging van christelijke broederschap en gelijkheid in de ogen van God. De presbyterianen, die pas in de jaren tachtig herenigden, waarschuwden zelfs voor de beschamende positie waarin niet langer de kerk, maar de staat leidend zou zijn in morele zaken. De katholieke kerk was op het gebied van de rassenverhoudingen vooruitstrevender, maar niet sterk vertegenwoordigd in de zuidelijke staten. De hoopgevende reacties ten spijt, tot desegregatie van de kerkbanken leidde het niet.

Haatpost

Lekensentiment bepaalde in aanzienlijke mate de koers van blanke gelovigen in zuidelijke staten ten aanzien van de burgerrechtenstrijd. Brieven die in de periode 1957-1967 aan Martin Luther King Jr. zijn geschreven en terecht kwamen in het archief van de Southern Christian Leadership Conference (SCLC), geven een interessant beeld van de houding die blanke christenen aannamen ten opzichte van de burgerrechtenbeweging.³ De brieven staan vol conservatiefreligieus sentiment, maar zijn niet zelden ook uitgesproken grof. King verwees zelfs naar de brieven als onfatsoenlijke lijsten van godslastering en obsceniteit. Naast de vele haatpost kwamen echter ook steunbetuigingen binnen van geestelijken, intellectuelen, politici, studenten en het gewone publiek, zowel vanuit het noorden – vooral rond New York – als het zuiden van het land. Ook organisaties als vakbonden, scholen en katholieke en joodse instellingen lieten van zich horen.

Briefschrijvers waren zowel zwart als blank en reageerden meestal op berichtgeving in de media. Krantenknipsels werden niet zelden meegestuurd. Specifieke gebeurtenissen, zoals Kings aanwezigheid in de stad, zijn arrestaties, de grote demonstraties en aanslagen (bijvoorbeeld op de 16th street Baptist Church, waar vier jonge meisjes omkwamen), deden mensen in de pen klimmen. ►

1 In de VS zijn de noordelijke en zuidelijke baptisten nog altijd niet herenigd. Er zijn meerdere kerkgenootschappen onder de baptisten, zoals de American Baptist Churches USA (tot 1950: Northern Baptist Convention) en de Southern Baptist Convention. In de jaren zestig waren de Southern Baptists nog strikt gesegregeerd, en de (blanke) predikanten bleken hier bepaald niet progressief. King behoorde dus ook niet tot deze denominatie. Hij zat (aanvankelijk) bij de hoofdzakelijk Afrikaans-Amerikaanse National Baptist Convention.

2 De scheiding van deze synoden was op basis van ras. Herenigen betekende voor kerkorganen dus impliciet ook het afrekenen met het racistische verleden.

3 De gebruikte brieven uit dit artikel zijn te vinden via: Boehm, Randolph A. ed., *A guide to the microfilm edition of black research sources. Records of the Southern Christian Leadership Conference 1954-70. Part I: Records of the president's office. Series I, Correspondence, 1958-1968, Subseries 3, Secondary Correspondence, 1958, 1960-1967.*

4 In *Why we can't wait*, een boek dat King in 1964 publiceerde, reageerde hij op dit vaak vermelde verwijt.

Verder werden donaties naar aanleiding van de advertenties in *The New York Times* ook vaak vergezeld door brieven, al werd het formulier dan soms juist gebruikt om ongenoegen te uiten. Zwarte brieverschrijvers uit het hele land betuigden over het algemeen steun, maar uitten af en toe ook stevige kritiek. Daarnaast werd de burgerrechtenorganisatie regelmatig verzocht om financiële of juridische steun.

Kritische meerderheid

Gelet op blanke brieverschrijvers uit het Zuiden die zich in religieuze termen uitdrukten, stond een ruime meerderheid kritisch tegenover het zwarte protest tegen rassendiscriminatie. Uit Littleton, North Carolina, kwam in april 1963 een brief waarin de auteur schreef dat het wreder is om je kinderen naar een gemengde school te sturen dan ze te voeren aan krokodillen. 'God maakte ons blank en zwart. We zouden Hem moeten danken en het zo laten,' voegde de schrijver eraan toe. 'Laat iedereen zijn eigen kinderen leren de Bijbel drie keer te lezen voor ze naar school gaan.'

'De auteur schreef dat het wreder is om je kinderen naar een gemengde school te sturen dan ze te voeren aan krokodillen'

Soortgelijke brieven tonen aan dat rassenscheiding gezien werd als een door God ingestelde orde, regelmatig met verwijzingen naar het Oude Testament. Er wordt herinnerd aan Gods ingrijpen bij de toren van Babel, de vloek van Cham en het volk Israël dat zich niet met andere volken mocht vermengen. 'Kan de Ethiopiër zijn huid veranderen?'

Protest tegen de toelating van zwarte kinderen op een witte school in Little Rock, 1959. Foto: John T. Bledsoe, Library of Congress.

'Moge God een einde maken aan deze dierenjungle leefwijze die voortkomt uit de burgerrechten van negers. Dat God + Heilige Wet de Wet zijn van Dit Land,' schreef een bezorgde inwoner van Florida in maart 1965. Anderen gingen nog een stap verder, en waarschuwden dat King een eeuwig leven in de hel wachtte. 'Ik denk dat als je weet wat een ware Baptist is en diens leer, dat je ooit gaat boeten, niet in deze wereld, maar ver daarbuiten,' gaf iemand uit Birmingham, Alabama, te kennen. 'Julie gaan allemaal naar de hel!!! hel!!!,' fulmineerde een inwoner van Atlanta, Georgia. 'Martin Luther stop alsjeblieft met moorden, vertel de waarheid.'

Burgerlijke ongehoorzaamheid

Toch was Bijbelse rechtvaardiging van segregatie in de jaren zestig al op zijn retour. Dit blijkt ook uit het briefarchief. Een even groot deel van de kritiek keerde zich niet direct tegen het integratiestreven, maar was gericht op de ordeverstoring die de demonstraties met zich meebracht. Vanaf 1963 zochten ook de zwarte dominees van de SCLC, die met wisselend succes kerkgangers mobiliseerden, vreedzaam maar nadrukkelijk de confrontatie met de gevestigde orde. Boycotts en burgerlijke ongehoorzaamheid, van het overtreden van segregatiewetten tot het negeren van samenscholingsverboden, wekten de woede van plaatselijke blanken, gezagsdragers en omstanders. En dat, zo oordeelden veel critici, was niet in lijn met de vredestichtende, dienende en lijdende Christus. 'Vraag uzelf af, wat zou Jezus doen?' vroeg een inwoner van Tampa, Florida, in juli 1964. Al ruim een jaar was in deze staat een burgerrechtencampagne gaande in St. Augustine. Een plaatsgenoot voegde er in een eigen brief aan toe: 'Riep Jezus zijn volgelingen op tot sit-ins, rellen, haatzaaien,

onrust stoken?’ Genuanceerder was een vermaning uit West Palm Beach: ‘Hoewel er niets gewelddadigs is aan wat u doet, in veel gevallen resulteert het wel in geweld.’ Deze schrijver gaf verder aan dat wetten en demonstraties geen echte christelijke broederschap in de wereld zouden creëren, maar dat alleen het evangelie van Jezus Christus daartoe in staat was. De tijd zou leren dat er veel fijne mensen zijn die ‘diep en oprecht’ meeleeften. Ook uit Dallas, Texas, kwam het verzoek om geduld te hebben: ‘Alle christenen weten dat gekleurde mensen uiteindelijk gelijke rechten krijgen, maar is het mogelijk dat u en uw volgelingen een te grote religieuze haast hebben?’²⁴ Ook twee predikanten uit Alabama schreven King, ten tijde van de kiezersregistratiecampagne in Selma in 1965, en vroegen hem om een antwoord. Een baptistenpredikant uit Troy had uit betrouwbare bronnen vernomen dat onder de demonstranten in Selma op grote schaal immoreel gedrag was vertoond. Hoewel hij de beweging al sinds 1955 (de busboycot in Montgomery) had gesteund, vroeg hij om een reactie ten einde ‘de vele gematigden op de weg vooruit te houden’. De ander vroeg namens Selma’s First Presbyterian’s Church om opheldering na een verklaring van een zeker predikant dr. Robert Strong dat King weliswaar had ingestemd met de baptistenleer, maar niet geloofde in de maagdelijke geboorte en letterlijke opstanding van Christus.

John the Baptist

Verrassend is een korte brief uit Nederland, geschreven in december 1963. Die bevat de vraag of het klopt dat King zich vooral bekommert om zijn eigen noden. De Nederlander stelde zichzelf voor als volgeling van Christus en vermoedde dat King dat ‘in zekere zin’ ook was, maar benadrukte dat Christus vooral de zorg voor anderen op het oog had. De brief is ondertekend met de naam ‘John the Baptist’. Het kon eigenaardiger. Zo stelde iemand uit Greenwood, North Carolina, dat het misschien Gods bedoeling is geweest om Afrikanen als slaven te verkopen, zoals ook Jozef als slaaf was verkocht. ‘Uw mensen in Afrika hebben u nu nodig,’ besloot deze briefschrijver. Uit West Palm Beach kwam het bloedserieuze voorstel om het Duitse leger in te zetten om burgerrechten-

activisten te beschermen. Zo kon dat land iets terugdoen voor Amerikaanse hulp die in verband met de oorlog was verleend. ‘Very respectfully,’ zo eindigde deze brief, ‘George D. Baker (white).’ In tegenstelling tot haatpost werden brieven waar steun uit sprak regelmatig met naam en toenaam ondertekend. Een man uit Shreveport, Louisiana, noteerde zelfs adresgegevens onder zijn uitnodigende brief, die overigens niet direct getuigde van christelijke verbondenheid. ‘Ik ben blank,’ begon hij, ‘maar ik sluit me volledig bij u aan. Ik zou graag op enigerlei wijze hulp bieden aan u of welke gekleurde man of vrouw dan ook.’ Anderen waren voorzichtiger, zoals in een brief van augustus 1963 waar eenheid in Christus en in Gods koninkrijk werden benadrukt. ‘Indien mogelijk,’ is in hoofdletters uitgedrukt, ‘zorg dat mijn familie beschermd is.’

Meer steun dan gedacht

Van de honderden brieven die in het archief zijn opgenomen, laten een kleine honderd een progressief christelijk geluid horen, wat betekent dat de blanke steun voor de burgerrechtenbeweging wellicht groter was dan tot op heden wordt gedacht. Zeker hogeropgeleiden, waaronder ook predikanten, lieten zich richting King niet onbetuigd. Een kerk in Birmingham startte na de protesten in 1963 een project om ‘de breuk te helen die ontstaan is in de communicatie tussen de neger en de blanke gemeenschap,’ zo schreef de betrokken predikant. Hij wist zeker dat hij studenten zou kunnen vinden die verbetering in de rassenverhoudingen actief en publiekelijk wilden steunen. Een student uit Tampa, Florida, bevestigde datzelfde jaar de steun die King genoot onder blanke studenten in het Zuiden. In november 1964 ontving de SCLC een donatie van een methodistische kerk in Raleigh, North Carolina. ‘Ik ken de lelijkheid en onvolledigheid van het ▶

Boven: Tijdens een sit-in in een restaurant in Jackson worden de demonstranten besmeurd met ketchup, mosterd en suiker, 1963. Foto: Granger.

Onder: Rellen in Harlem, New York, na het doodschieten van het vijftienjarige James Powell door een politieagent. De rellen duurden zes dagen en er was veel geweld, 1964. Foto: Stanley Wolfson, Library of Congress.

Een protest voor gelijke rechten in Washington, 1963. Foto: Warren K. Leffler, Library of Congress.

leven die blanke zuiderlingen ervaren,' schreef een in Georgia opgegroeide vrouw in de bijgevoegde brief, 'omdat ze weigeren alle mensen als broeders te behandelen.'

Vanuit Macon, Georgia, stelde een directeur universiteitsontwikkeling dat 'veel christenen onder blanke mensen' voor King in gebed gingen voor goddelijke wijsheid en kracht en dat zij met leed in hun hart het gebrek aan begrip en christelijke broederschap in de natie aanschouwden. Een emeritus hoogleraar anatomie kwam tot een vergelijkbare conclusie in een vijf pagina's tellende 'open brief aan de burgemeester en geestelijken van St. Augustine, Florida'. De man verbleef jaarlijks twee maanden met zijn vrouw in de stad en twijfelde of Christus er wel juist begrepen en oprecht geloofd werd, gezien de houding van de plaatselijke christenen jegens de 'gekleurde burgers'.

Schuldenlast

Verder klinkt ook de invloed van Billy Graham door in de brieven. Een in Mississippi opgegroeide vrouw uit de noordelijke staat Colorado zag het als een 'morele verplichting' om te schrijven, op een moment dat rassenproblematiek in de noordelijke staten eveneens aan het licht kwam. Ze citeerde de evangelist, die beweerd had dat het Zuiden de rassenproblemen eerder zou oplos-

sen dan het Noorden en was opgelucht dat 'de schuldenlast' niet meer volledig op het Zuiden rustte. Een vrouw uit Florence, Alabama, stelde in juli 1964 een ontmoeting voor met Graham, King en andere christelijke leiders. 'Nu is de tijd voor goede wil in actie,' opperde zij.

The New York Times plaatste op 24 mei 1964 een ingezonden brief, getiteld 'Een zwijgzame predikant spreekt'. Een methodistische geestelijke uit Louisiana reageerde op een eerder bericht in de krant. Hij was voorstander van integratie, maar achtte het zinloos om daar vanaf de kansel voor te pleiten. Hij zou zijn baan kwijtraken en moeten verhuizen naar een andere staat. Hij schreef: 'but if I, for instance, differ sufficiently and strongly enough with my congregation to tell them they are all headed for hell if they don't change their value structure, they, being Americans, are the kind of folk who will reply that if I'm so keen on the place, I can go there myself.' De man legde zich neer bij de beperkingen van zijn functie en benadrukte dat niet alle bezwaren bij blanken irrationeel waren, gezien de wijdverbreide armoede en ongeletterdheid onder zwarten.

In de tussentijd is er in de Verenigde Staten veel veranderd. Maar Black Lives Matter (BLM) laat zien dat de verworvenheden van de burgerrechtenbeweging, hoe essentieel ook, niet voldoende zijn. De hiervoor geciteerde 'zwijgzame predikant' zag dit zestig jaar geleden ook al: 'Echte vooruitgang is meer dan een negerkind in een blanke klas dwingen of het aantal nieuwe geregistreerde kiezers.' De tijd zal leren of met de BLM-beweging een nieuwe stap vooruit gezet wordt richting de samenleving waar King van droomde. ■

Literatuur

Campbell, Q., and Thomas F. Pettigrew, *Christians in racial crisis. A study of Little Rock's ministry* (Washington D.C. 1959).

David Chappell, *A stone of hope. Prophetic religion and the death of Jim Crow* (University of North Carolina press 2004).